

Iwona Gryz

Utrwalanie słownictwa na lekcjach języka polskiego w szkole podstawowej – integracja sensoryczna w pracy z uczniem dyslektycznym

Językoznawstwo : współczesne badania, problemy i analizy językoznawcze 5, 29-39

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Iwona Gryz

Utrwalanie słownictwa na lekcjach języka angielskiego w szkole podstawowej – integracja sensoryczna w pracy z uczniem dyslektycznym

Czym jest dysleksja?

„Dysleksja to zaburzenie zdolności przetwarzania informacji, które dotyka ludzi w każdym wieku, i często objawia się problemami z pisaniem i czytaniem, jak również może wpłynąć na inne dziedziny aktywności umysłowej i fizycznej, np. pamięć, szybkość analizowania informacji, koordynację czy orientację przestrzenną. Osoba dotknięta dysleksją może doświadczyć problemów z zakresu biegłości fonologicznej oraz skutecznego przyswajania wiedzy. Podczas radzenia sobie z dysleksją u dzieci należy brać pod uwagę indywidualne różnice natężenia schorzenia u uczniów oraz ich odmienne style przyswajania informacji. Dużą wagę należy też przywiązywać do kontekstu, w jakim podawana jest nowa wiedza”¹.

Polska terminologia

„*Dysleksja rozwojowa* rozumiana jest jako syndrom zaburzeń uczenia się czytania i pisania, w którym można wyróżnić takie formy trudności, jak:

- *dysleksja* – specyficzne trudności/zaburzenia w nauce czytania, którym często towarzyszą trudności w pisaniu;

¹ G. Reid, *Dysleksja*, Warszawa 2005, s. 13.

- *dysortografia* – specyficzne trudności/zaburzenia w komunikowaniu się za pomocą pisma, dotyczące szczególnie opanowania poprawnej pisowni (w tym błędy ortograficzne);
- *dysgrafia* – trudności/zaburzenia w opanowaniu właściwego poziomu graficznego pisma²².

Jak pracować z uczniem dyslektycznym?

Uczeń dyslektyczny to uczeń niezmiernie wymagający, dlatego należy pamiętać, że pracę z takim dzieckiem trzeba dobrze zaplanować. Chcąc owocnie zaprezentować na zajęciach nowy materiał, zaleca się podzielenie go na małe partie, dostosowane do indywidualnych możliwości dziecka. Materiał do nauczania powinien zostać podzielony na części w taki sposób, aby dziecko było w stanie w wyznaczonym czasie go sobie przyswoić. Cechą charakterystyczną ucznia dyslektycznego jest również obniżona motywacja. W związku z nasilającymi się trudnościami w kształtowaniu podstawowych umiejętności czytania i pisania, uczniowie ci często odczuwają frustrację i zniechęcenie do podejmowania dalszego wysiłku. Co więcej, tracą wiarę w siebie oraz swoje możliwości i zaczynają prezentować negatywne nastawienie nie tylko do samego procesu zdobywania wiedzy, ale do szkoły w ogóle. Nauczyciel powinien pamiętać więc, że kluczem do sukcesu w pracy z takim uczniem jest stosowanie dużej liczby wzmocnień pozytywnych (pochwał, drobnych nagród rzeczowych, „zachętek”), wspieranie dodatkowymi wyjaśnieniami oraz dostrzeganie i podkreślanie nawet najmniejszych sukcesów dziecka, zdobytych nie tylko na płaszczyźnie środowiska szkolnego, ale również na zajęciach pozalekcyjnych czy związanych z jego zainteresowaniami lub hobby. Dyslektyka trzeba chwalić i motywować jak często nadarza się ku temu okazja. Pochwała na tle klasy, wyróżnienie publiczne na szkolnym apelu, dodatkowe plusy z aktywności pozalekcyjnej czy ocena za wykonanie dodatkowych zadań w domu z pewnością przyniosą oczekiwany efekt i trafią prosto do serca naszego specyficznego ucznia, dodając mu skrzydeł do dalszej pracy. Sprawą oczywistą jest również fakt, iż obcując z dyslektykiem należy często podkreślać jego mocne strony i umożliwiać mu odnoszenie jakichkolwiek form sukcesów językowych w taki sposób, aby dziecko samo odebrało to jako sukces. Oceniając wiedzę tak specyficznego dziecka powinno się głównie brać pod uwagę jego wypowiedzi ustne, wysiłek wkładany w pracę i osobiste zaangażowanie dziecka. Ponadto, polecenia i wyjaśnienia kierowane do ucznia dyslektycznego podawać należy w formie krótkich, zwięzłych i konkretnych zdań. Należy zadbać, by dziecko polecenia te wykonywało poprawnie i dokładnie – „przedstawiając mu zadanie do wykonania lub wydając polecenie, nie pomijaj niczego, co wydaje ci się zbyt oczywiste bądź proste. Sprawdź, czy dziecko dobrze cię zrozumiało, co ma robić i czego od niego oczekujesz”²³.

Trzeba również pamiętać, że w procesie przyswajania wiedzy dyslektyk wymaga bardzo wielu powtórzeń i różnorodnych ćwiczeń – znacznie więcej niż przeciętnie jest to

²² G. Krasowicz-Kupis (red.), *Dysleksja rozwojowa. Perspektywa psychologiczna*, Gdańsk 2006, s. 13–14.

²³ M. Bogdanowicz, A. Adryjanek, M. Rożyńska, *Uczeń z dysleksją w domu. Poradnik nie tylko dla rodziców*, Gdynia 2007, s. 108.

wymagane do utrwalenia danej partii nowego materiału. Jeśli chcemy by pewne czynności u ucznia uległy automatyzacji, niektóre zagadnienia wyjaśniamy nawet kilkakrotnie, angażując przy tym różne kanały poznawcze, stosując atrakcyjne i urozmaicone formy pracy, które nie znużą dziecka zbyt szybko.

W związku z tym nauczyciel powinien pracować z dyslektykiem kreatywnie, stosować interesujące i często niekonwencjonalne metody pracy. Dobrym pomysłem wydaje się być także wykorzystanie zaskakujących i intrygujących ucznia pomocy dydaktycznych oraz nieustanne zachęcanie, by dziecko samo wymyślało nietypowe formy pracy, wzbudzające w nim chęć do brania aktywnego udziału w zajęciach, o ile tylko okażą się sprzyjające skutecznemu zapamiętywaniu materiału nauczania. O czym jeszcze trzeba pamiętać, przygotowując ćwiczenia dla ucznia z dysleksją? Otóż, przede wszystkim, dyslektyk często bywa uważany za leniwego, nieuważnego i roztrzepanego. Dzieje się tak, ponieważ fakt, iż nie potrafi on czytać, pisać i literować często przesłania jego elokwencję, błyskotliwość i inteligencję. Nie wolno zatem zapominać, że dyslektyka niejednokrotnie cechuje wysoka inteligencja emocjonalna, która niestety nie jest przedmiotem egzaminów, świetna pamięć długotrwała do zdarzeń, miejsc i twarzy, ale jednocześnie marna pamięć do kolejności faktów i informacji, których nie doświadczył osobiście. Uczniowie ci są zazwyczaj kinestetykami i wzrokowcami bądź mieszanką obydwu typów. W związku z tym najlepiej uczą się poprzez działania manualne, demonstracje, eksperymenty i obserwacje, wykorzystując realne pomoce wizualne, a w przetwarzaniu informacji posługują się przede wszystkim obrazami i uczuciami, a nie dźwiękami i słowami.

Podczas nauczania dyslektyka istotna jest integracja sensoryczna przejawiająca się w stosowaniu specyficznych zadań, angażujących możliwie wszystkie zmysły. Pozwala to na przyswajanie informacji odbieranych wszystkimi drogami zmysłowymi włączonymi w proces pozyskiwania nowej wiedzy:

- kanałem wizualnym (oczy) docierają do ucznia informacje wizualne;
- kanałem słuchowym (uszy) docierają do ucznia informacje słuchowe;
- kanałem dotykowym (ręce) docierają do ucznia informacje dotykowe;
- kanał kinestetyczny dostarcza uczniowi informacji poprzez ruch fizyczny całego ciała, ruch narządów mowy, ręki w trakcie pisania oraz poprzez ruchy gałek ocznych podczas czytania.

Style uczenia się dzieci dyslektycznych

„Kluczowym elementem w procesie uczenia się jest pamięć. Każdy człowiek najefektywniej uczy się, a więc zapamiętuje, gdy jest aktywny i angażuje w działanie wszystkie zmysły”⁴.

W jaki sposób zapamiętuje dziecko? Według Edgara Dale’a dziecko pamięta:

- 90% tego, co mówi i robi;
- 70% tego, co samo mówi i pisze;

⁴ Ibidem, s. 109.

- 50% tego, co słyszy i widzi;
- 30% tego, co widzi;
- 20% tego, co słyszy;
- 10% tego, co czyta.

Wszyscy nauczyciele doskonale zdają sobie sprawę, że każdy uczeń zdobywa wiedzę w inny sposób, właściwy tylko jemu, co dotyczy także preferowanego przez dziecko stylu uczenia się.

Czym charakteryzują się wzrokowcy?

Wzrokowcy:

- są wrażliwi na kolory;
- w przyswajaniu wiedzy pomocne są im obrazy;
- wspaniale pamiętają rysunki i obrazki oraz ich konkretne miejsce na stronie;
- lubią uczyć się obserwując demonstracje lub doświadczenia;
- podkreślają na kolorowo ważne zdania w tekście;
- przepisują coś lub notują coś na marginesie podręcznika;
- lubią się patrzeć na różne rzeczy, oglądać je lub przyglądać się im;
- lubią posługiwać się tabelami, schematami i wykresami;
- robią doskonale notatki w zeszytach przedmiotowych;
- faworyzują sztuki wizualne, obdarzeni są inteligencją artystyczną;
- potrzebują wielu przykładów zapisanych na tablicy;
- lubią pisać używając kolorowej kredy;
- dobrze się czują w kolorowym otoczeniu;
- uczą się chętnie, stosując rekwizyty;
- nie mają kłopotu z zapamiętaniem twarzy, wyglądu innych osób lub otoczenia;
- są perfekcyjni w opisach – pamiętają wiele szczegółów, opisując wygląd zewnętrzny innych ludzi;
- lubią schludność i porządek;
- preferują teksty zorganizowane;
- zwykle myślą o kilku rzeczach na raz;
- nie lubią dużo mówić, a jak mówią to głośno, szybko, wysokim tonem, wypowiadając się zwykle chaotycznie, ekspresyjnie – z gestami na wysokości głowy i wzrokiem często utkwionym ponad głową rozmówcy, kiedy każe się im patrzeć w oczy – wybijają się z rytmu i zapominają, co mieli powiedzieć, gdyż utrudnia im to koncentrację.

Przykłady praktycznych ćwiczeń do pracy ze słownictwem na zajęciach języka angielskiego dla dzieci dyslektycznych, preferujących wzrokowy styl uczenia się

1. Rysowanie wzrokiem (nosem). Dzieci na polecenie nauczyciela rysują w powietrzu lekkimi, płynnymi ruchami noska różne figury geometryczne, np.: *a circle* – koło, *a square* – kwadrat, *a triangle* – trójkąt, *a rectangle* – prostokąt itd.

2. Zabawy z szybkim mruganiem. Uczniowie otwierają podręczniki na wybranej przez nauczyciela stronie i liczą drobne elementy lub wybrane przez niego wyrazy na danej stronie, np.: *How many ladybirds can you see here?* (Ile widzisz tu biedronek?), *How many words „an ant” can you see here?* (Ile widzisz tutaj słów „mrówka”?). Dzieci liczą, mrugając oczkami.
3. Dotykanie ilustracji. Utrwalanie nowego słownictwa (np. nazw zwierząt) przez wskazywanie wybranych przez nauczyciela słów na obrazku. Nauczyciel mówi: *Touch the picture and repeat after me* (dotknij obrazek i powtórz za mną): „*a snake*” (wąż) – dzieci wskazują na obrazku węża i powtarzają za nauczycielem „*a snake*”; następnie kolejne słowa: *a pig* (świnka), *a mouse* (mysz), itd. Nauczyciel mówi najpierw powoli, czeka na prawidłowe wykonanie zadania. Stopniowo przyspiesza tempo ćwiczenia.
4. Gra w obserwację. Nauczyciel przygotowuje ogromną planszę z mnóstwem umieszczonych na niej elementów pomocnych w utrwaleniu poznanego słownictwa – tematykę wybiera nauczyciel (można łączyć kilka dziedzin), np.: ubrania, kolory, cyfry, zabawki, przybory szkolne. Następnie wypowiada słowo (np.: *a doll* – lalka). Uczeń, który pierwszy zauważy przedmiot na planszy zgłasza się i wskazuje go wszystkim, poprawnie go nazywając – nauczyciel monitoruje właściwą wymowę dziecka. Cała klasa powtarza słowo głośno. Który uczeń zauważy i poprawnie powtórzy jak najwięcej słów, zostaje nagrodzony wysoką oceną lub plusem za aktywność.
5. Zabawy ruchowe do słów piosenek – utrwalenie nazw części ciała. Nauczyciel włącza płytę CD ze słowami piosenki np. „*Head and shoulders*” („Głowa i ramiona”), a dzieci uczestniczące w zabawie dotykają właściwych części ciała. Najpierw powoli, następnie coraz szybciej. Aby uatrakcyjnić ćwiczenie, dzieci dotykają części ciała kolegi lub koleżanki, znajdujących się obok. Piosenka „*This is the way I wash my face*” („Oto jak myję swoją twarz”) pozwala w ten sam sposób utrwalić czynności wykonywane codziennie np.: *clean my teeth* (czyścić zęby), *wash my hands* (myć ręce), *comb my hair* (czesać włosy), *go to school* (iść do szkoły), *go to bed* (iść spać).
6. Tangramy. Utrwalenie stopniowania przymiotników z wykorzystaniem tangramów matematycznych. Nauczyciel podaje zdania: *The triangle is bigger than the circle* (Trójkąt jest większy od koła) – zadaniem uczniów jest znalezienie małego koła i dużego trójkąta, *The red square is as small as the blue rectangle* (Czerwony kwadrat jest tak mały jak niebieski prostokąt) – zadaniem uczniów jest wskazanie czerwonego kwadratu o takiej samej wielkości jak niebieski prostokąt, itd.
7. Mapy mentalne (*Mind maps*). Dyslektyk łatwiej zapamiętuje słówka, jeśli ułożone są w grupach, blokach tematycznych (np.: choroby, ubrania, rodzina) i towarzyszą im obrazki. Dobrze jest więc stosować w pracy z naszym uczniem słowniki tematyczne lub tworzyć własne mapy mentalne (Tony Buzan). Mapę mentalną buduje się na kształt drzewka, w centrum podana jest informacja najważniejsza (np. główny temat: *CLOTHES* – UBRANIA), a od niej odchodzą dodatkowe gałęzie, gdzie umieszczane jest wybrane słownictwo szczegółowe, zilustrowane obrazkami, wyciętymi z gazet lub narysowanymi przez ucznia.

Jacy są słuchowcy?

Słuchowcy:

- uwielbiają rozmawiać i żywo dyskutować, ale tylko wówczas, kiedy mogą się swobodnie wypowiadać;
- muzyka ich pobudza, więc lubią jej słuchać (zwracając jednocześnie uwagę na jej jakość);
- ich wypowiedzi są zwykle długie, gdyż lubią z przejęciem opowiadać o czymś;
- szybko uczą się wyliczanek, wierszyków, rymowanek, piosenek i melodii;
- istotne dla nich są wyjaśnienia ustne;
- najszybciej uczą się „na głos” lub przysłuchując się innym uczącym się, lubią słuchać, gdy ktoś mówi;
- doskonale zapamiętują imiona, nazwy własne;
- w książkach nie zauważają ilustracji;
- unikają długich opisów, są konkretni;
- czytają „po cichu”, poruszając ustami;
- łatwo się dekoncentrują na skutek hałasu;
- „głośno myślą”, „mówią do siebie”, lubią sobie coś nucić;
- kochają śpiewać, charakteryzuje ich inteligencja muzyczna – „słyszą świat”;
- wolą muzykę od sztuk wizualnych, wolą mówić o dziełach sztuki, niż je oglądać;
- mają kłopoty z mapami, wykresami, tabelkami;
- słuchowcy mówią na średnim poziomie, średnio szybko, wykonują gesty na wysokości barków, wzrok utrzymują na wysokości uszu;
- w czasie słuchania często przekręcają głowę, „nadstawiając uszu”.

Przykłady praktycznych ćwiczeń do pracy ze słownictwem na zajęciach języka angielskiego dla dzieci dyslektycznych, preferujących słuchowy styl uczenia się

1. Rozpoczynanie lekcji od wysłuchania relaksującego fragmentu utworu muzycznego (poleca się muzykę poważną, np. utwory barokowe, zwłaszcza dzieła Mozarta) i jednoczesnego wykonywania poleceń nauczyciela (np.: *walk slowly* – spaceruj powoli, *take a deep breath* – weź głęboki wdech, *hands up* – podnieś ręce do góry, *hands down* – opuść ręce, *stop* – zatrzymaj się, *sit down* – usiądź, *close your eyes* – zamknij oczy, *spread on the floor* – rozciągnij się na podłodze, *open your eyes* – otwórz oczy, itp.).
2. Utrwalenie poznanego słownictwa, np. nazw zabawek na różne sposoby (*repetition drill*):
 - chórem, w grupach (rzędami), w parach, pojedynczo;
 - szeptem, w sposób płaczliwy lub krzyżąc;
 - wolniutko, szybko/długo, krótko;
 - głośno, cicho;
 - jak małe dziecko, jak śpiewaczka operowa lub jak gruby mężczyzna.

3. Wprowadzenie nazw sportów z wykorzystaniem nagranych dźwięków towarzyszących poszczególnym dyscyplinom, np.: *swimming* (pływanie) – odgłos rozpryskiwanej wody, *horse riding* (jazda konna) – odgłos stukotu końskich kopyt, *table tennis* (tenis stołowy) – odgłos piłeczki do tenisa odbijającej się o stół tenisowy podczas gry, *basketball* (koszykówka) – odgłosy odbijanej o podłogę piłki itp.
4. Utrwalenie nowego słownictwa: zgadywanie nazw urządzeń elektrycznych najczęściej używanych w gospodarstwie domowym, np.: *a washing machine* (pralka) – dźwięk wydawany przez pralkę elektryczną podczas prania lub wirowania, *a vacuum cleaner* (odkurzacz) – odgłos włączonego odkurzacza, *a sewing machine* (maszyna do szycia) – odgłos urządzenia w trakcie szycia, *an electric toothbrush* (elektryczna szczoteczka do zębów) – odgłos, jaki towarzyszy myciu zębów tą szczoteczką itp. Uczniowie wysłuchują kolejne dźwięki, rozpoznają urządzenia elektryczne i podają ich właściwą nazwę. Dalej, muszą napisać poprawnie wyrazy na tablicy i podzielić je kolejno na sylaby, klaszcząc, podskakując i tupiąc. Można je również przeliterować w grupach lub parach.
5. Rozpoznawanie głosów natury, np. utrwalenie poznanego słownictwa związanego z pogodą. Uczniowie mają połączyć przygotowane ilustracje przedstawiających różne typy pogody z usłyszczanymi dźwiękami, a następnie dopasować do nich napisane na tablicy zwroty. Np.: odgłos deszczu – *It's raining*. (Pada deszcz.), odgłos gwałtownego wiatru – *It's windy*. (Jest wietrznie), odgłos pioruna – *It's stormy*. (Jest burzowo), itp. Następnie z nauczycielem utrwalają poprawną wymowę zdań.
6. Ćwiczenia nazw środków transportu przez rozpoznawanie odgłosów wydawanych na ulicy przez różnego pojazdy mechaniczne, np.: *a bus* – autobus, *a tram* – tramwaj, *a car* – samochód osobowy, *an ambulance* – karetka pogotowia ratunkowego, *a train* – pociąg, *a police car* – wóz policyjny itp. Jeżeli budynek szkoły położony jest w ruchliwym miejscu w mieście, można po prostu otworzyć okno, dzieci zamykają oczy i nasłuchują dźwięków. W innej sytuacji należy przygotować właściwe nagrania wcześniej.
7. Rozpoznawanie zwierząt na podstawie odgłosów przez nie wydawanych, np.: pohukiwanie sowy – *an owl* (sowa), stukot kopyt i rżenie – *a horse* (koń), szczekanie – *a dog* (pies), miauczenie – *a cat* (kot), muczenie – *a cow* (krowa), itp. Uczniowie mogą podjąć własne próby naśladowania odgłosów i ruchów zwierząt.
8. Zagadki dźwiękowe: „*What am I eating now?*” („Co teraz jem?”) – utrwalenie nazw produktów spożywczych. Wybrane dzieci jedzą różne artykuły spożywcze, wydając przy tym odpowiednie odgłosy charakterystyczne dla poszczególnych artykułów, np.: gryzienie chipsów – *chips*, chrupanie marchewki – *a carrot*, chrupanie jabłka – *an apple*, gryzienie tostów – *toasts*, itp.
9. Odkrywanie odgłosów pór roku. W zimie można słuchać: skrzypiącego śniegu – *snow*, pękającego lodu – *ice*. Wiosną można usłyszeć: śpiew ptaków – *birds*, szmer rzeki – *a river*. Latem można usłyszeć: wodę w basenie – *water*, pszczołę zbierającą miód – *a bee*. Jesienią można usłyszeć: szelest spadających liści: *leaves*, wiatr poruszający drzewa – *wind*. Nauczyciel prezentuje odgłosy (płyta CD), uczniowie je odgadują i nazywają najpierw w języku polskim, kolejno podejmują próby nazwania ich w języku obcym.

10. Wskazywanie najkrótszej drogi do dźwięku. W jednej części sali lekcyjnej umieszczamy np. tykający zegar, który jest łatwo słyszalny. Uczeń musi znaleźć źródło dźwięku i wskazać w języku angielskim koledze z zawiązanymi oczami najprostszą drogę dotarcia do niego, np.: *first, go straight on* (najpierw idź prosto), *next, turn left* (następnie skręć w lewo), *it's opposite the chair* (znajduje się naprzeciwko krzesła). Budzik ustawiamy na dzwonienie np. za dwie minuty – jeśli uczeń zdąży dojść do budzika zanim ten zadzwoni, obydwie osoby otrzymują nagrodę.
11. Słuchanie słów. Praca z piosenką powitalną:

Good morning to you, Good morning to you,
Good morning Dear Teacher, Good morning to you.

Uczniowie słuchają słów piosenki i wykonują właściwe gesty przypisane do wybranych słów lub zwrotów: *good morning* (dzień dobry) – kucnięcie, *to you* („tobie”) – wskazanie dłonią na kolegę, *dear teacher* (drogi nauczycielu) – stanie na baczność. Praca z piosenką integracyjną:

Get up and run, run to school.
Knock! Knock! Come in! School is cool!

Dzieci „śpią” na dywanie, zaczynają słuchać piosenki. *Get up and run* (wstań i biegnij) – wstają i biegną w jednym kierunku. *Run to school* (biegnij do szkoły) – biegną w przeciwnym kierunku. *Knock! Knock! Come in!* (Puk! Puk! Wejść do środka!) – naśladują pukanie do drzwi oraz ich otwieranie i zapraszają gestem ręki do środka. *School is cool!* (Szkoła jest super!) – podskakują z rączkami do góry.

12. W prawo czy w lewo? Rozpoznawanie układów dłoni oraz kierunków: w prawo/ w lewo. Uczniowie dyslektyczni często mylą te kierunki. Podczas zabaw ruchowych utrwalających położenie dłoni prawej i lewej (np. układ taneczny, wymagający przemieszczania się w prawo lub w lewo) można umieścić na jednej z nich zegarek, przywiązać dzwoneczek lub włożyć brzęczące bransoletki, co pozwoli dziecku skoryżać dany kierunek dzięki słyszanemu dźwiękowi.

Główne cechy kinestetyków

Kinestytycy:

- w trakcie ćwiczeń zwykle muszą czymś poruszać (machanie nogami, kołysanie się na krześle, częste zmienianie pozycji ciała, stukanie linijką, pstrykanie długopisem, trzymanie czegoś w dłoniach);
- lubią, gdy czynności towarzyszy ruch i emocje;
- doskonale zapamiętują to, co zrobili samodzielnie;
- rozmawiając lub wyjaśniając, żywo gestykują;
- poszukują jakiegokolwiek sposobności do poruszania się;
- najszybciej uczą się mówiąc i jednocześnie chodząc lub wykonując jakąś czynność;
- ruch na początku zajęć wywołuje u nich zainteresowanie i gotowość do nauki;
- potrzebują dużej ilości bodźców dotykowych, lubią dotykać przedmioty lub je prze-

- mieszczą, manipulować nimi;
- w koncentracji pomagają im zapachy i smaki;
- nie przepadają za czytaniem, chyba, że wciągnie ich wartka akcja;
- lubią kontakt dotykowy podczas rozmowy z drugą osobą (poklepywanie, dotykanie), nie są natomiast dobrymi słuchaczami;
- nie dbają o estetykę, nie przeszkadza im uczenie się w bałaganie;
- zwykle mówią powoli, niskim głosem, wykonując gesty na wysokości bioder, a wzrok kierując w dół, co umożliwia im skoncentrowanie się na swoich uczuciach.

Przykłady praktycznych ćwiczeń do pracy ze słownictwem na zajęciach języka angielskiego dla dzieci dyslektycznych, preferujących kinestetyczny styl uczenia się

1. Rozpoczynanie lekcji od ćwiczeń ruchowych – np. utrwalenie poleceń wydawanych przez nauczyciela w klasie (*stand up* – wstań, *sit down* – usiądź, *point to the window* – wskaż na okno, *look around* – rozejrzyj się naokoło, *hands up* – ręce do góry, *touch your nose* – dotknij swojego nosa itp.) lub czasowników ruchu (*jump* – skacz, *run* – biegnij, *clap Your hands* – klaśnij w dłonie, *drive a car* – prowadź samochód, *walk* – spaceruj, itp.).
2. Gra w klasy – zajęcia w plenerze lub na sali gimnastycznej. Rysujemy klasy – na każdym polu piszemy kredą literki sprawiające dyslektykom trudność. Następnie gramy w klasy, głośno czytając każdą literkę (lub podając słowo zaczynające się na nią).

b		d
g		k
m		n
s		z
p		g

Rysunek 1. Zabawa w klasy

3. *Role-play* (odgrywanie scenek). Praca z różnymi historyjkami obrazkowymi lub dialogami z różnych sytuacji życiowych, np.: w aptece (*at the chemist's*), na poczcie (*at the post office*), u dentysty (*at the dentist's*) umieszczonymi w podręcznikach szkolnych lub napisanymi przez uczniów samodzielnie. Uczniowie słuchają historyjek lub dialogów, omawiają ich treść z nauczycielem, zostają zapoznani z nowymi słowami, frazami czy też zwrotami. Potem powtarzają zdania za lektorem. Na koniec w parach lub w wybranych grupach czytają historyjkę lub dialog. Chętni odgrywają scenki przed klasą.
4. Zabawa w kalambury. Klasę dzielimy na dwie lub trzy grupy (w zależności od liczby uczniów). Wybrane z poszczególnych grup dzieci otrzymują słowa lub zwroty napi-

sane w języku angielskim na kartkach. Ich zadaniem jest zaprezentowanie przy użyciu ruchów otrzymanych słów grupie przeciwnej w celu ich odgadnięcia. Np.: *eating ice cream* (jedzenie lodów), *cooking soup* (gotowanie zupy), *knitting* (robienie na drutach), *cutting bread* (krojenie chleba), *dancing the Waltz* (tańczenie walca), *counting sheep* (liczenie owiec), itp.

5. Zabawa z piłką. Uczniowie siedzą w kręgu na dywanie. Nauczyciel rzuca kolejno do dzieci piłkę, podając wybrane przez siebie litery alfabetu – zadaniem dziecka, które złapało piłkę jest podanie w języku angielskim nazwy przedmiotu zaczynającego się na wybraną przez nauczyciela literę (lub zawierającą ją w swej pisowni – zależnie od ustaleń): *p – pen* (długopis), *r – ruler* (linijka), *b – book* (książka) itd. Na początku zabawy nauczyciel ustala z dziećmi dziedzinę słów do wyboru np. kolory, dni tygodnia, zabawki, nazwy budynków, czasowniki, przymiotniki.
6. Przepis na kanapkę. Nauczyciel prezentuje wyliczankę „*A recipe for a delicious sandwich*” („Przepis na pyszną kanapkę”). Rytmicznie wymawia poszczególne części wierszyka jednocześnie gestami tłumacząc treść przepisu:

Cut the bread – cut, cut! Cut the cheese – cut, cut!
 Put the cheese on the bread – put, put!
 Put the bread on the cheese – put, put!
 Eat the sandwich – yum, yum! Eat the sandwich – yum, yum!

Pokrój chleb – ciach, ciach! (nauczyciel „kroi” chleb).

Położ ser na chleb – pac, pac! (nauczyciel „układa” ser na chleb).

Położ chleb na ser – pac, pac! (nauczyciel „przykrywa” ser chlebem).

Zjedz kanapkę – mniam, mniam! (nauczyciel udaje, że zjada kanapkę i głaszcze się po brzuchu). Następnie w zadanie włączają się wszyscy uczniowie.

7. Pisanie literki na plecach rówieśnika – utrwalenie alfabetu i prostych słów. Dzieci podzielone są na dwie grupy – jedna grupa ma za zadanie pisać literki lub słówka na plecach drugiej osoby (te dzieci skierowane są twarzami do tablicy, patrzą na nauczyciela), natomiast druga grupa zgaduje o jakie literki bądź słowa chodzi (dzieci siedzą bokiem, nie widzą tablicy ani nauczyciela). Nauczyciel pisze literki lub całe wyrazy na tablicy, uczniowie piszą je na plecach kolegi/ koleżanki, a ci je zgadują. Osoba pisząca literki na plecach liczy zdobyte przez rówieśnika punkty. Na koniec wybieramy króla lub królową alfabetu.
8. Pisanie na kaszy. Każdy uczeń ma przed sobą tacę z rozsypaną kaszą manną. Nauczyciel głośno mówi literkę, a uczniowie piszą ją „palcem na kaszy”. Nauczyciel pisze poprawną literkę na tablicy, uczniowie sprawdzają, czy dobrze napisali samodzielnie swoją literkę.
9. Pisanie palcem w powietrzu. Nauczyciel głośno mówi literkę, a uczniowie piszą ją „palcem w powietrzu”. Nauczyciel pisze poprawną literkę na tablicy, uczniowie sprawdzają, czy dobrze napisali samodzielnie swoją literkę.
10. Dotykanie barw: „*Please, touch something yellow*” („Proszę, dotknij czegoś żółtego”). Nauczyciel wymawia kolejno kolory. Dzieci szukają rzeczy danego koloru i dotykają je dłonią. Nauczyciel liczy do trzech i mówi „*stop*” – w tym samym czasie dzieci zatrzymują się i zastygają bez ruchu. Kiedy opiekun powie „*ok*”, dzieci wracają do zabawy.

11. Wyliczanki połączone z ruchem, np.: „*One, two, three: Hop! Hop! Hop! Four, five, six: Now let's stop!*” („Raz, dwa, trzy: Hop! Hop! Hop! Cztery, pięć, sześć: Teraz się zatrzymaj!”). W rytm wyliczanki uczniowie podskakują raz na jednej nodze, raz na drugiej, na obu, przytupują i kucają.

Naukowcy twierdzą zgodnie, że u każdego człowieka dominuje jeden kanał uczenia się, ale zawsze działa on w połączeniu z innymi. Otóż, ważnym zadaniem każdego nauczyciela pracującego z uczniem dyslektycznym jest ustalenie preferencji kanału sensorycznego swojego ucznia, np. przez proste wypełnienie przez dziecko kwestionariusza ustalającego dominujące zmysły u człowieka.

Planując pracę z uczniem dyslektycznym, należy także uwzględnić liczbę dzieci uczęszczających na zajęcia języka obcego. Najlepiej jest pracować indywidualnie lub w parach. Jeżeli jednak zachodzi konieczność stworzenia grupy takich uczniów, zaleca się by liczyła ona nie więcej niż cztery osoby.

Bibliografia

Bogdanowicz M., Adryjanek A., Rożyńska M., *Uczeń z dysleksją w domu. Poradnik nie tylko dla rodziców*, Wydawnictwo Pedagogiczne Operon, Gdynia 2007.

Bogdanowicz M., Smoleń M. (red.), *Dysleksja w kontekście nauczania języków obcych*, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2004.

Krasowicz-Kupis G. (red.), *Dysleksja rozwojowa. Perspektywa psychologiczna*, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2006.

Odowsk-Szlachcic B., *Terapia integracji sensorycznej*, z. 1, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2010.

Odowska-Szlachcic B., *Terapia integracji sensorycznej*, z. 2, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2011.

Silberg J., *Poznanie zmysłów przez zabawę*, Wydawnictwo K. E. Liber, Warszawa 2007.